

กระบวนการเรียนรู้และถ่ายทอดภูมิปัญญาโขน

The Khon Wisdom's Transmission and Learning Process

วันที่รับบทความ: 27 ตุลาคม 2563

กิตติพิสิธ ญาณกิตตินกุล¹

วันที่แก้ไขบทความ: 23 พฤศจิกายน 2563

พีรเทพ รุ่งคุณากร²

วันที่ตอบรับบทความ: 2 ธันวาคม 2563

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษากระบวนการเรียนรู้และถ่ายทอดภูมิปัญญาโขนของครูโขนประชากรเป็นครูโขนหรือผู้ทรงคุณวุฒิด้านการแสดงโขนกรมศิลปากร โขนชาวบ้าน และโขนประยุกต์ จำนวน 13 ท่าน เครื่องมือในการวิจัยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างที่ผ่านการพิจารณาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน โดยมีความเชื่อมั่นระหว่าง 0.6-0.8 ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการถ่ายทอดและเรียนรู้ภูมิปัญญาโขนสู่ศิลปกรรมร่วมสมัย สามารถแบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) โขนในระบบโรงเรียน และ 2) โขนนอกระบบโรงเรียน โดยสามารถสรุปกระบวนการเรียนรู้ของครูโขนออกเป็น 7 ประเด็น ดังนี้ 1) มุมมองในภูมิปัญญาโขน 2) แรงจูงใจของผู้เรียน 3) รูปแบบการเรียนการสอน 4) ลักษณะครู 5) บรรยากาศการเรียนการสอน 6) ความสามารถในการเรียนรู้ และ 7) วิธีการเรียนรู้ การถ่ายทอดภูมิปัญญาโขน แบ่งออกได้เป็น 6 ประเด็น ได้แก่ 1) มุมมองที่มีต่อการจัดการเรียนการสอน และที่มีต่อนักเรียนในปัจจุบัน 2) มุมมองที่ครูมีต่อตนเอง 3) รูปแบบและวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาโขน 4) สิ่งแวดล้อมและการใช้สื่อการเรียนรู้ 5) ปัญหาและอุปสรรคในการถ่ายทอดความรู้และการแก้ไขปัญหา และ 6) ข้อเสนอแนะในการถ่ายทอดภูมิปัญญา

คำสำคัญ: กระบวนการเรียนรู้ การถ่ายทอดความรู้ ภูมิปัญญาโขน

¹ นักศึกษาปริญญาตรีบัณฑิต สาขาการศึกษาตลอดชีวิตและการพัฒนามนุษย์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
e-mail: kitpisit11@gmail.com

² อ.ดร. ประจำภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิตและการพัฒนามนุษย์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

The Khon Wisdom's Transmission and Learning Process

Received: October 27, 2020

Revised: November 23, 2020

Accepted: December 2, 2020

Kitpisit Yanakittinukul¹

Bheeradhev Rungkhunakorn²

Abstract

The objective of this study is to study the learning and transmission process of Khon wisdom from 13 Khon masters or experts in Khon of Fine Arts Department, local Khon, and applied Khon. The research instruments included a semi-structured interview with the content validity assessment verified by 5 experts at the confidence value between 0.6 – 0.8. It was found that the transmission and learning process of Khon wisdom to contemporary performing arts could be divided into two groups, which were 1) Khon in the formal education and 2) Khon in the non-formal education. The learning process of Khon masters was divided into seven issues, which were 1) perspectives on Khon wisdom, 2) the motivation of learners, 3) teaching styles, 4) masters' characteristics, 5) teaching and learning atmosphere, 6) the capability of learners, and 7) methods for transmitting Khon wisdom. The method for transmitting Khon wisdom could be divided into six features as follows: 1) perspectives on instructional management and on current students, 2) the masters' points of view on themselves, 3) principles and methods for transmitting Khon wisdom, 4) environment and learning media, 5) problems and obstacles to transmitting knowledge and solving problems, and 6) suggestions for wisdom transmission.

Keywords: learning process, knowledge transmission, Khon wisdom

¹ Lifelong Education and Human Development, Faculty of Education Silpakorn University
e-mail: kitpisit11@gmail.com

² Ph.D. Lifelong Education and Human Development, Faculty of Education Silpakorn University

บทนำ

โลกปัจจุบันนี้เป็นยุคแห่งการเรียนรู้ และเป็นยุคแห่งการสร้างนวัตกรรมทางการศึกษา ผ่านสื่อต่าง ๆ สำหรับเครื่องมือที่นำมาใช้ในการเรียนรู้ การศึกษา มีหลากหลายอย่างตามความถนัดของผู้สอน และตามความสนใจของผู้เรียน ไม่ว่าจะเป็นดนตรี กีฬา นาฏศิลป์ หรือแม้แต่วัฒนธรรมประเพณีก็เป็นเครื่องมืออีกส่วนหนึ่งที่ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการศึกษา โดยการศึกษาเหล่านี้จัดอยู่ในการศึกษาเพื่อมุ่งเน้นการปลูกจิตสำนึกของคนในชาตินั้น ๆ เพื่อให้คนในชาติเกิดจิตสำนึกและอนุรักษ์สืบสานวิถีความเป็นเอกลักษณ์ของชาติตน เพื่อเป็นการเผยแพร่วัฒนธรรมอันดีงามของตนเองให้นานาประเทศได้เห็นผ่านศิลปะการแสดงต่าง ๆ อาทิ โขน เป็นต้น (ฉันทนา สันธนากร เอี่ยมสกุล, 2545, หน้า 6-7)

โขนนั้นถือเป็นภูมิปัญญาของนาฏกรรมชั้นสูง มีประวัติความเป็นมายาวนาน สำหรับประเทศไทยปรากฏหลักฐานจดหมายเหตุของชาวต่างชาติที่ได้เดินทางมายังกรุงศรีอยุธยาในสมัยนั้น คือ มงสิเออร์ เดอ ลา ลูแบร์ (Monsieur De La Loubère) ราชทูตฝรั่งเศส ได้บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรว่า โขนเป็นการแสดงละคร ระบำ เป็นคนเต้นรำ ตามเสียงจังหวะพิณพาทย์ เป็นการร่ายรำเข้า ๆ ออก ๆ หลายคำรบ ตามจังหวะซอและเครื่องดนตรีอย่างอื่นอีก ตัวผู้เต้นรำนั้นสวมหน้าโขนและถือศาสตราวุธ (ทำเทียม) ออกต่อสู้กัน (ธีรภัทร์ ทองน้อม, 2555, หน้า 1-3) ซึ่งพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542, หน้า 208) ระบุความหมายของโขนเอาไว้ว่า โขน หมายถึง การเล่นอย่างหนึ่งคล้ายละครรำ แต่เล่นเฉพาะในเรื่องรามเกียรติ์ โดยผู้แสดงสวมหัวจำลองต่าง ๆ ที่เรียกว่า หัวโขน หรือหมายความว่าไม่ใช้ต่อเสริมหัวเรือท้ายเรือให้งอนเชิดขึ้นไปที่เรียกว่า โขนเรือ หรือใช้สำหรับเรียกเรือชนิดหนึ่งที่มีโขนว่าเรือโขนเช่น เรือโขนขนาดใหญ่หน่อยเหลือหลายในลิลิตพยุหยาตรา หรือหมายความว่าส่วนสุดท้ายของขบวนของขบวนเรือหรือขบวนใหญ่ที่มีลักษณะงอนขึ้นว่า โขน

การแสดงโขนในปัจจุบันแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มตามที่มาของการถ่ายทอดและเรียนรู้ภูมิปัญญาโขน ได้แก่ กลุ่มที่ 1 โขนในระบบโรงเรียน คือ การเรียนโขนในวิทยาลัยนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ หรือเรียกว่า โขนกรมศิลปากร กลุ่มที่ 2 โขนนอกระบบโรงเรียนคือ โขนชาวบ้านและโขนที่มีการแสดงปรับประยุกต์ในการแสดงร่วมสมัยต่าง ๆ เช่น โขนชาวบ้านหรือคณะเอกชน เช่น ศูนย์อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร บ้านตุ๊กกะตุ่นหุ่นกระบอกไทย ศิลปกรรมร่วมสมัย 18 Monkeys Dance Theatre และคณะไก่แก้วการละคร ที่มีการนำมาแสดงโขนมาปรับประยุกต์กับการแสดงร่วมสมัยประเภทต่าง ๆ

การศึกษาวិชาโขน มีกระบวนการถ่ายทอดและเรียนรู้อยู่ 6 ภูมิปัญญา ได้แก่ ภูมิปัญญาพิธีกรรม ภูมิปัญญาการแสดง ภูมิปัญญาดนตรี บทพากย์เจรจาการขับร้อง ภูมิปัญญางานประดิษฐ์ศิลป์ ภูมิปัญญาด้านฉากเวที และภูมิปัญญาการจัดการแสดง ซึ่งทั้งหมดมีรูปแบบในการเรียนรู้ทั้งในระบบโรงเรียน และนอกระบบโรงเรียน ที่น่าสนใจเฉพาะแต่ละแห่งที่มีเอกลักษณ์เฉพาะที่น่าสนใจและมีวิธีการสอนที่ต่างกัน

การศึกษาด้านชีวิตกระบวนการถ่ายทอดและเรียนรู้ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญซึ่งนอกจากเป็นการอนุรักษ์สืบสานประเพณีด้านศิลปวัฒนธรรม ในความรู้โขนยังก่อให้เกิดการประยุกต์ดัดแปลง (นงคณัฐ ไพโรหกุลกิจ, 2542, หน้า 95-96) โขนเป็นความเชื่อ ความคิด ความสามารถ ความรู้ และสติปัญญา ของบรรพบุรุษที่ตกผลึกขององค์ความรู้ด้านศิลปะการแสดงโขน ที่มีกระบวนการกลั่นกรององค์ความรู้ และมี

การรักษาสิทธิโดยตรงไว้ ฟันฟู และประยุกต์ให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม และผสมผสานความรู้หลายแขนง สร้างสรรค์ทางด้านวัฒนธรรม และเป็นเอกลักษณ์เฉพาะที่คนไทยภาคภูมิใจ โดยการถ่ายทอดภูมิปัญญา หมายถึง กระบวนการนำความรู้ ภูมิปัญญาของชน 5 ประการ มาสื่อการแสดง การสอน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อการอนุรักษ์ ปรับปรุง ในขณะที่การเรียนรู้ภูมิปัญญาชน หมายถึง การใฝ่เรียนรู้ การแสวงหา และจัดการความรู้ไปสู่การประยุกต์ปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม เพื่อการอนุรักษ์ และดัดแปลงสู่ศิลปะการแสดงร่วมสมัย (พิรเทพ รุ่งคุณากร และคณะ, 2562, หน้า 21-27) จะเห็นได้ว่า การเรียนรู้และถ่ายทอดภูมิปัญญาชน มีกระบวนการศึกษาและการถอดบทเรียนที่จำเป็น และมีความสำคัญต่อการอนุรักษ์หรือการแสดงชน เพื่อเข้าใจกระบวนการของครู ว่าครูผู้ฝึกมีกระบวนการถ่ายทอดความรู้ของภูมิปัญญาชนอย่างไร และลูกศิษย์มีการเรียนรู้อย่างไร และเมื่อมีการถ่ายทอดความรู้แล้ว ผู้รับการถ่ายทอดความรู้สามารถนำเอาความรู้ไปประยุกต์ให้เข้ากับศิลปกรรมร่วมสมัยอย่างไร ในยุคสมัยใหม่ที่มีการเปลี่ยนแปลงของโลกและเทคโนโลยีสมัยใหม่ ซึ่งการวิจัยฉบับนี้ยังไม่มีผู้ใดศึกษาและทำการวิจัย การศึกษาในครั้งนี้จึงจะเป็นแนวทางในการอนุรักษ์สืบสาน ดัดแปลง และประยุกต์

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้และถ่ายทอดภูมิปัญญาชนของครูชน

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ จำกัดขอบเขตในการศึกษา เรื่อง กระบวนการเรียนรู้และถ่ายทอดภูมิปัญญาชนของครูชน ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยเรื่อง กระบวนการถ่ายทอดและเรียนรู้ภูมิปัญญาชนสู่ศิลปกรรมร่วมสมัย ผู้วิจัยได้ศึกษาเบื้องต้นจากเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และผลการวิจัย สามารถสรุปเป็นขอบเขตด้านเนื้อหาองค์ประกอบได้ ดังนี้

แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาชน

- ภูมิปัญญาชน 6 ประการ ซึ่งประกอบด้วย ภูมิปัญญาด้านพิธีกรรม ภูมิปัญญาด้านการแสดง ภูมิปัญญาด้านดนตรีบทพากย์ การเจรจา ภูมิปัญญาด้านงานประดิษฐ์ศิลป์ ภูมิปัญญาด้านฉากและเวที และภูมิปัญญาด้านการจัดการแสดง

- กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาชน โดยการนำความรู้ภูมิปัญญาของชน 6 ประการ มาเผยแพร่ผ่านการจัดการเรียนการสอน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่ออนุรักษ์และปรับปรุง

- การเรียนรู้ภูมิปัญญาชน โดยใช้หลักใฝ่เรียนรู้ แสวงหา และจัดการความรู้ไปสู่การประยุกต์ปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม เพื่อการอนุรักษ์และดัดแปลงสู่ศิลปะการแสดงร่วมสมัย

2. ขอบเขตผู้ให้ข้อมูลหลัก

2.1 มีหลักเกณฑ์การคัดเลือก ดังนี้

- เป็นครูสอน หรือเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ด้านโขน อย่างน้อย 10 ปี
- มีประสบการณ์ในการแสดงโขน อย่างน้อย 10 ปี
- เป็นที่รู้จักในนักแสดงโขน ศิลปิน ครูโขน ผู้ประกอบอาชีพโขน หรือศิลปินแห่งชาติ

หรือครูแห่งแผ่นดิน หรือปราชญ์ชาวบ้าน เป็นต้น

- สามารถให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลการวิจัยได้ตลอดจนกว่างานวิจัยจะสิ้นสุด

2.2 ผู้ให้ข้อมูลหลักประกอบด้วย

ภูมิปัญญาโขน	โขนในระบบโรงเรียน	โขนนอกระบบโรงเรียน
1. ภูมิปัญญาด้านพิธีกรรม	ครูโขน	ครูโขน ครูดนตรี
2. ภูมิปัญญาด้านการแสดง	ครูดนตรี	ครูช่างประดิษฐ์ศิลป์
3. ภูมิปัญญาด้านดนตรี ขับร้อง บทพากย์เจรจา	ครูช่างประดิษฐ์ศิลป์	นักจัดการการแสดง
4. ภูมิปัญญาด้านงานประดิษฐ์ศิลป์	ครูด้านฉาก เวที	
5. ภูมิปัญญาด้านการจัดฉาก เวที	นักจัดการการแสดง	
6. ภูมิปัญญาด้านการจัดการการแสดง		

วิธีการดำเนินการวิจัย:

การศึกษาวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้และถ่ายทอดภูมิปัญญาโขนของครูโขน โดยมีการดำเนินงานวิจัย ดังนี้

1. ประชากรผู้ให้ข้อมูล

ผู้วิจัย ได้เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูล จำนวน 13 ท่าน ประกอบด้วย

- ครูนักแสดง สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม
- ครูนักดนตรี นักพากย์ จากสำนักสังคีต กรมศิลปากร
- ครูช่างประดิษฐ์ศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม
- ครูนักจัดการแสดง จากสำนักสังคีต กรมศิลปากร
- ครูโขนชาวบ้าน ศูนย์อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม เขตทวีวัฒนา
- ครูโขนประยุกต์ 18 Monkeys Dance Theatre คณะไก่แก้วการละคร

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์ แบบสัมภาษณ์รายบุคคลกึ่งโครงสร้าง โดยผ่านการตรวจแบบสัมภาษณ์จากผู้ทรงคุณวุฒิต่าง ๆ โดยมีคะแนนความตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา อยู่ระหว่าง 0.6-0.8 จำนวน 5 ท่าน ประกอบด้วย

- ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษาศาสนาวิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
- ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์คณะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- ผู้ทรงคุณวุฒิด้านภาษาไทย ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
- ผู้ทรงคุณวุฒิด้านนาฏศิลป์คณะศิลปนาฏดุริยางค์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์
- ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการแสดงโขน คณะศิลปนาฏดุริยางค์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

3. วิธีการเก็บข้อมูลการวิจัย

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลจำนวน 13 คน โดยการนัดหมายก่อนสัมภาษณ์ ขออนุญาตใช้เครื่องบันทึกเสียงและการจดบันทึกที่ระหว่างการสัมภาษณ์ โดยใช้การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ ด้วยคำถามปลายเปิด รวมถึงการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมสัมมนาและการประชุมวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการแสดงโขน

4. ขั้นตอนการวิจัย

4.1 ศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสารเชิงวิชาการ ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามแหล่งข้อมูลต่าง ๆ

4.2 เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามโดยวิธีการสังเกต การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทางด้านการแสดงโขน ผู้ทรงคุณวุฒิโดยได้ใช้แบบสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการด้วยคำถามปลายเปิด โดยใช้การจดบันทึกและบันทึกเสียงที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้วิจัยได้จัดทำแบบสัมภาษณ์ และส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของเครื่องมือ และแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ

4.3 รวบรวมข้อมูลจากเอกสารวิชาการ และข้อมูลภาคสนามจากการสังเกต และการสัมภาษณ์นำมาวิเคราะห์ข้อมูล โดยการตรวจสอบสามเส้า คือ การพิสูจน์ว่าข้อมูลของผู้วิจัยที่ได้มานั้นถูกต้องหรือไม่ ข้อมูลแหล่งเวลา ข้อมูลแหล่งสถานที่ และข้อมูลแหล่งบุคคล เพื่อให้ข้อมูลตรงกับความจริง และนำมาสรุปสาระความสำคัญตามประเด็นที่ทำการศึกษาวิจัย

4.4 นำเสนอวิทยานิพนธ์ และการเผยแพร่งานวิจัย

สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษากระบวนการเรียนรู้และถ่ายทอดภูมิปัญญาโขนของครูโขนได้ข้อค้นพบจากการวิจัยโดยมีกระบวนการวิจัย จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ โดยมีกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ ดังนี้

1. กระบวนการเรียนรู้ 7 ประเด็น เป็นการเรียนรู้ของครูโขนในบริบทนักเรียนโขน

1.1 มุมมองในภูมิปัญญาโขน จากมุมมองของครูโขนสามารถสรุปภูมิปัญญาโขนได้เป็น 6 ด้าน ได้แก่ 1) ภูมิปัญญาด้านพิธีกรรม ในการประกอบพิธีไหว้ครู การครอบครูโขนละคร ซึ่งนิยมใช้เพลงหน้าพาทย์ชั้นสูงในการประกอบพิธีกรรม และใช้เพลงสาธการในการจบพิธีกรรม 2) ภูมิปัญญาด้านการแสดง ในการแสดงโขนมีจารีตในการแสดงที่สำคัญ เช่น การเข้าออกฉากการแสดง การใช้พื้นที่ในการแสดง เช่น การยกบ ฉากท้องพระโรง การแปลงกาย เป็นต้น 3) ภูมิปัญญาด้านดนตรีและบทพากย์เจรจา มีการใช้ดนตรีประกอบการแสดงของโขน เช่น การแปลงกาย การยกบ จะใช้ดนตรีวงปี่พาทย์เข้าผสมผสาน พร้อมการพากย์และขับร้อง 4) ภูมิปัญญาด้านประดิษฐ์ศิลป์ มีการประดิษฐ์เครื่องโขน โดยใช้การปักกลดลายที่สวยงามและใช้สีที่สื่อถึงตัวละคร รวมถึงความประณีตในการประดิษฐ์หัวโขนและศาสตราวุธ 5) ภูมิปัญญาด้านฉากและเวที มีการออกแบบฉากให้สมจริงตามท้องเรื่องของการแสดง เช่น ป่า ภูเขา แม่น้ำ เมือง ท้องพระโรง เป็นต้น และ 6) ภูมิปัญญาด้านการจัดการแสดง มีการแต่งตั้งผู้รับผิดชอบของแต่ละฝ่ายอย่างชัดเจน ได้แก่ ฝ่ายเครื่องโขน ฝ่ายเครื่องดนตรี ฝ่ายแสงสีเสียง เป็นต้น การนำการแสดงโขนมาจัดแสดงเพื่อสร้างรายได้ ครูโขนต้องมีการนำการแสดงโขนมาประยุกต์และปรับเปลี่ยนเพื่อให้ทันสมัยเกิดความน่าสนใจ ครูโขนต้องคิดสร้างสรรค์หารูปแบบการแสดงที่แปลกใหม่ โดยอาศัยภูมิปัญญาดั้งเดิมมาพัฒนาและประยุกต์ เพื่อให้ได้องค์ความรู้ใหม่มาประกอบการแสดงมีความสมบูรณ์สู่ศิลปกรรมร่วมสมัยแต่ยังคงความเป็นเอกลักษณ์ของโขนจารีต

1.2 แรงจูงใจของผู้เรียน การเรียนโขนต้องอาศัยทักษะและการฝึกฝนอย่างหนัก ผู้เรียนจึงต้องเป็นผู้ที่มีความชื่นชอบและมีใจรักในการแสดงโขน แรงจูงใจของผู้เรียนโขน จึงเริ่มจากสถาบันครอบครัวที่มีการปลูกฝังมาตั้งแต่เด็ก ๆ ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากการศึกษาซึมซับการแสดงโขนมาตั้งแต่เด็ก จึงเกิดความรักศรัทธาและฝึกฝนจนกลายเป็นอาชีพ หรืออาจได้รับการสนับสนุนจากครอบครัวที่เป็นสำนักโขนสืบทอดต่อกันมา หรือปัจจัยภายนอกที่เกิดจากการเห็นการแสดงโขนในพิธีต่าง ๆ และเกิดความชื่นชอบตัวละคร จึงเข้ามาศึกษาในสถาบันการศึกษาที่สอนการแสดงโขนโดยตรง เช่น วิทยาลัยนาฏศิลป์

1.3 รูปแบบการเรียนการสอน การเรียนการสอนโขน โดยวิทยาลัยนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ มีการจัดการเรียนการสอนแบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ นาฏศิลป์ขั้นต้น นาฏศิลป์ชั้นกลาง และนาฏศิลป์ชั้นสูง การเรียนการสอนเน้นวิชาปฏิบัติหรือเรียกว่าวิชาเอก คือ ฝึกปฏิบัติในการรำมากกว่าการเรียนวิชาการ โดยวิชาเอกจะแบ่งออกเป็น เอกโขนลิง เอกโขนยักษ์ เอกโขนพระ การคัดเลือกผู้เรียนครูจะเป็นผู้คัดเลือกผู้เรียนชายที่มีสรีระ รูปร่าง หน้าตาที่เหมาะสมกับตัวละครตัวละคร ตัวยักษ์ และตัวลิง การเรียนการสอนเริ่มตั้งแต่การฝึกทำพื้นฐาน เพื่อให้นักเรียนมีทักษะการรำ จนถึงการรำเพลงชั้นสูง และนำไปประกอบวิชาชีพได้ การเรียนโขนมีการฝึกพื้นฐานที่เข้มข้นเพื่อให้ผู้เรียนเหมาะสมกับตัวละคร การเรียนการสอนจึงต้องมีกฎระเบียบที่เข้มงวด เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย ครูเปรียบเสมือนพ่อแม่ที่สามารถลงโทษลูกศิษย์ได้ในยามที่ลูกศิษย์ทำผิด นอกจากนี้ รูปแบบการเรียนการสอนที่เปรียบเสมือนครอบครัวรุ่นพี่ จึงมีส่วนในการดูแลเป็นผู้ช่วยครู คอยดูแลรุ่นน้องเป็นการเอื้ออาทรต่อกัน ถือว่าเป็นเอกลักษณ์ที่เป็นภาพที่สวยงามของการเรียนการสอนในศาสตร์นี้

1.4 ลักษณะครู ครูโขนเป็นมีความเป็นครูที่ลูกศิษย์สามารถเรียกว่าครูว่า “พ่อ” เพราะครูโขนจะดูแลนักเรียนเหมือน “ลูก” ครูโขนเป็นผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์มาก จึงมีความเชี่ยวชาญและอยากถ่ายทอดองค์ความรู้ที่ได้ให้แก่ลูกศิษย์ ครูโขนจะมีความเข้มงวดเกี่ยวกับระเบียบวินัยอย่างมาก โดยเฉพาะในการฝึกปฏิบัติการรำที่ต้องอาศัยทักษะ และเทคนิคเฉพาะของครูผู้สอน มีการสอนแบบตัวต่อตัวทั้งในเวลาเรียนและนอกเวลาเรียน นอกจากนี้ลักษณะครูโขนที่ถูกถ่ายทอดมาตั้งแต่รุ่นครูจึงถือปฏิบัติต่อกันมาที่สำคัญ คือ การมีระเบียบ มีวินัย มีความอดทน มีความขยันในการฝึกซ้อม มีสมาธิรวบรวมสมาธิต่อผู้ใหญ่ ต่อครู และต่อรุ่นพี่ อีกทั้งศิลปะการแสดงโขน เป็นศิลปะชั้นสูงของไทยที่นิยมแสดงในพิธีการสำคัญ ๆ ครูโขนและนักเรียนโขนจึงจำเป็นต้องยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาอย่างเคร่งครัด

1.5 บรรยากาศการเรียนการสอน ห้องที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอนโขนจะเป็นห้องโถงยาวมีการแบ่งพื้นที่เป็นสัดส่วน เช่น โขนพระ โขนยักษ์ และโขนลิง สำหรับตัวนางจะต้องไปเรียนร่วมกับโขนพระที่เป็นผู้หญิง บรรยากาศการเรียนการสอนจะมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างครูกับนักเรียน เพื่อน และรุ่นพี่กับรุ่นน้อง เช่น การช่วยกันแต่งเครื่องโขน การสอนการแต่งหน้า การสอนตีลังกา เป็นต้น

1.6 ความสามารถในการเรียนรู้ การเรียนการสอนโขน เป็นการเรียนการสอนแบบฝึกปฏิบัติจนเกิดความชำนาญในการแสดง ผู้เรียนต้องใช้ทักษะทั้งทางร่างกายในฝึกปฏิบัติจากทักษะง่ายไปจนถึงทักษะที่ยากขึ้น สำหรับการเรียนรู้เทคนิคต่าง ๆ เกิดจากการจดจำกระบวนการท่า ทั้งจากครูโขนที่ถ่ายทอดโดยตรงไปจนถึงการจดจำจากการชมการแสดงโดยตรง รวมไปถึงไหวพริบปฏิภาณในการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าระหว่างงานแสดง การเก็บเกี่ยวองค์ความรู้จากศิลปินโขนจากโรงละครแห่งชาติ สิ่งสำคัญในการเรียนรู้ คือ การจดบันทึกท่ารำ ท่าเดินโขน นำกลับมาฝึกซ้อมเพื่อให้เกิดความชำนาญ

1.7 วิธีการเรียนรู้ การเรียนรู้โขนเป็นการเรียนรู้ที่อาศัยการจดจำกระบวนการท่าจากครู หรือที่เรียกว่า ต่อท่าจากครูลูกศิษย์ต้องเลียนแบบกระบวนการท่ารำของครูและนำไปฝึกฝนจนเกิดความชำนาญ เริ่มจากท่าพื้นฐานจนไปถึงเพลงที่ใช้ประกอบการแสดง เพลงพื้นฐานที่ง่ายไปจนถึงเพลงชั้นสูงที่ยากขึ้น วิธีการเรียนรู้ของครู คือ การซ้อมและฝึกฝนทุกวัน วันละหลายชั่วโมง อีกทั้งยังอาศัยการเรียนรู้จากการแสดงจริง มีบริบทรอบตัวที่เกิดขึ้นแตกต่างกัน ยกตัวอย่างเช่น เวทีที่ใช้ในการแสดง เวลาในการแสดง สถานที่ในการแสดง ปัญหาจากนักแสดง เป็นต้น การแสดงในแต่ละครั้งจึงเกิดการเรียนรู้และหาวิธีในการปรับเปลี่ยนรูปแบบและการแก้ไขเหตุการณ์เฉพาะหน้า ซึ่งนับว่าเป็นการเรียนรู้นอกห้องเรียนที่เกิดจากประสบการณ์ของผู้เรียนโดยตรง

2. กระบวนการถ่ายทอดความรู้ 6 ประเด็นดังนี้

2.1 มุมมองต่อการจัดการเรียนการสอนโขน และต่อนักเรียนในปัจจุบัน

2.1.1 ประสบการณ์ในการเรียนการสอน รูปแบบการเรียนการสอนปัจจุบัน เป็นการนำประสบการณ์ของครู ที่ได้สั่งสมจนเกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่มาประยุกต์ให้เหมาะสมกับการสอนในยุคปัจจุบัน ทั้งในเรื่องของกระบวนการท่ารำ และการถ่ายทอดโดยนำประสบการณ์ตรงมาถ่ายทอด รวมไปถึงการแก้ไขปัญหาในการถ่ายทอดความรู้ เพื่อให้ นักเรียนมีความเข้าใจในการแสดงโขนมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้

ยังพบว่านักเรียนในปัจจุบันมีความรู้เรื่องวรรณคดีและประวัติศาสตร์ไข่น้อยลง เนื่องจากความก้าวหน้าของข้อมูล ความรู้และเทคโนโลยีสารสนเทศ ครูผู้สอนจึงจำเป็นต้องคิดกลยุทธ์การเรียนการสอนให้สอดคล้องกับยุคสมัย เพื่อให้ให้นักเรียนเกิดผลสัมฤทธิ์ในการเรียนรู้ไข่น ทั้งในภาคทฤษฎีและปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ

2.1.2 การเปลี่ยนแปลงของระบบการเรียนการสอน เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงจากระบบการเรียนแบบสะสมคะแนนมาเป็นระบบหน่วยกิต ทำให้ครูและนักเรียนมีระยะเวลาในการเรียนการสอน การฝึกซ้อมไข่นและความเข้มข้นของการฝึกทักษะแม่ทำไข่นในวิชาปฏิบัติที่เป็นวิชาเอกลดลง เนื่องจากต้องเรียนในวิชาทฤษฎีเพิ่มขึ้น ส่งผลให้นักเรียนมีระยะเวลาในการจดจำกระบวนท่าและระยะเวลาในการฝึกซ้อมลดลง

2.1.3 นักเรียนจำนวนมากไข่น ปัจจุบันมีนักเรียนให้ความสนใจการเรียนนาฏศิลป์มากกว่าในอดีต แต่อัตราครูน้อยกว่านักเรียน ทำให้การเรียนแบบปฏิบัติในการเข้าถึงตัวนักเรียนไม่ทั่วถึง การเลียนแบบกระบวนท่ารำของครูในการถ่ายทอดท่ารำอาจไม่ชัดเจน เนื่องจากจำนวนผู้เรียนเพิ่มขึ้น ทำให้ความเข้มข้นในการถ่ายทอดน้อยลง

2.1.4 กฎระเบียบมากขึ้น การเรียนรู้ในปัจจุบันยังพบปัญหาเรื่องการถ่ายทอดอีกอย่างหนึ่งคือ ในกระทรวงศึกษาธิการ ได้สั่งยกเลิกการลงโทษเด็กด้วยการเฆี่ยนตี ซึ่งกำหนดทำได้แค่ 4 สถานเท่านั้น คือ 1) ว่ากล่าวตักเตือน 2) ทำทัณฑ์บน 3) ตัดคะแนนความประพฤติ และ 4) ทำกิจกรรมเพื่อให้ปรับเปลี่ยนความประพฤติ ซึ่งมีผลต่อการเรียนการสอนของครูไข่นที่ไม่สามารถเข้มงวดกับการเรียนการสอนได้เท่าที่ควร จึงทำให้พฤติกรรมของนักเรียนเปลี่ยนไป คือ นักเรียนไม่ให้ความเคารพครู สำหรับครูที่มีหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ให้ลูกศิษย์เช่นเดิม แต่ขาดความใกล้ชิดอย่างเช่นในอดีต

2.1.5 สมรรถนะของครู ในยุคสมัยปัจจุบันครูที่ทำการสอนไข่นส่วนใหญ่ไม่ได้ผ่านการเป็นศิลปินไข่นเหมือนในยุคสมัยก่อน จึงทำให้สมรรถนะในการสอนของครูลดลงไปเพราะขาดประสบการณ์ในการแสดงจริง ดังนั้นครูควรเพิ่มทักษะของการแสดง และเพิ่มประสบการณ์การแสดงในงานพิธีต่าง ๆ เพื่อเก็บเกี่ยวประสบการณ์และเพิ่มสมรรถนะในการแก้ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นระหว่างการแสดงไข่น เพื่อนำมาจัดการเรียนการสอนและถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.2 มุมมองที่ครูมีต่อตนเอง

2.2.1 ความสามารถของครู สำหรับครูที่มีความสามารถ ต้องสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้การแสดงไข่นให้ถึงแก่นแท้ของบทบาทตัวละคร เพื่อให้ให้นักเรียนเข้าใจว่าสิ่งที่ตัวละครต้องการสื่อสารไปสู่ผู้ชมในกระบวนท่าต่าง ๆ ทั้งภาษาท่า นาฏยศัพท์ รวมถึงอารมณ์ของตัวละคร นักเรียนจึงต้องมีความเข้าใจทั้งหลักทฤษฎีและการฝึกปฏิบัติ ครูผู้สอนจึงต้องมีความรู้ทางทฤษฎีและปฏิบัติอย่างลึกซึ้งในการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับลูกศิษย์ เพราะพื้นฐานของนักเรียนแต่ละคนมีความสามารถในการเรียนไม่เท่ากัน ซึ่งนักเรียนยุคใหม่ครูต้องหาวิธีการและเทคนิคในการจัดการเรียนการสอนให้มีความทันสมัยและเข้าถึงนักเรียนได้ง่าย

2.2.2 การสร้างเอกลักษณ์ ครูโขนบางท่านจะมีความสามารถในการสร้างเอกลักษณ์หรืออัตลักษณ์ของท่ารำ โดยแต่ละคนจะมีความเป็นตัวเอง เช่น การรำที่ละเอียด รำสวย รำสง่า เป็นต้น ซึ่งเอกลักษณ์และอัตลักษณ์นี้ คือ สิ่งที่แสดงว่าศิลปินสามารถเข้าถึงบทบาท และจิตวิญญาณของตัวละคร แล้ว ส่งผลให้สามารถสร้างสรรค์ผลงานออกมาได้อย่างงดงาม

2.2.3 หน้าที่ของครู ครูโขนมีหน้าที่ในการถ่ายทอดองค์ความรู้ในการแสดงโขนทั้งทางด้านทฤษฎีและปฏิบัติให้กับนักเรียนโขน ฉะนั้นครูโขนจึงต้องเป็นผู้ที่มีใจรักในการแสดงโขน มีจรรยาบรรณของความเป็นครู และมีหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนให้ลูกศิษย์มีความรู้ให้มากที่สุด ครูจึงเสียสละ และทุ่มเทเวลาในการบ่มเพาะลูกศิษย์ เพื่อให้เป็นผู้สืบทอดภูมิปัญญาโขน ที่เป็นนาฏศิลป์ชั้นสูง และเป็นมรดกโลกในการสืบทอดต่อไป ซึ่งรูปแบบวิธีการสอนในการถ่ายทอดขึ้นอยู่กับครูแต่ละบุคคล

2.2.4 การถ่ายทอดความรู้ การถ่ายทอดความรู้ด้านโขนได้รับการสืบทอดมาจากรุ่นสู่รุ่น และมีการนำเอาหลักอาศรมมาใช้ในการถ่ายทอดความรู้ในความผูกพันระหว่างครูกับลูกศิษย์จะเป็นดังลูกหลาน การเรียนการสอนจะมีความเข้มงวดให้อยู่ในกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด มีการฝึกซ้อมทุกวัน วันละหลายชั่วโมง คนที่มาเรียนจะต้องมีใจรัก มีความสนใจ และชื่นชอบการแสดงโขนเพราะการเรียนโขนนั้นมีทั้งความเหน็ดเหนื่อย ในบางครั้งอาจเกิดความท้อแท้ แต่ก็ต้องฝึกปฏิบัติให้ชำนาญ เพราะความรักในศิลปกรรมศาสตร์นี้

2.3 รูปแบบและวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาโขน

2.3.1 วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาโขน ปัจจุบันรูปแบบในการถ่ายทอดยังคงใช้รูปแบบและวิธีการถ่ายทอดแบบเดิม แต่มีการปรับเปลี่ยนบ้างในบางอย่าง โดยการนำเทคโนโลยีมาใช้เป็นสื่อในการสอน เพื่อให้เข้ากับยุคสมัยที่เปลี่ยนไป ครูรับถ่ายทอดมาอย่างไร ก็ถ่ายทอดให้เหมือนต้นฉบับมากที่สุด แต่สิ่งที่สำคัญที่สุดคือ จารีตโขนซึ่งยังคงต้องดำรงไว้ต่อไป เพราะเป็นสัญลักษณ์และธรรมเนียมปฏิบัติของภูมิปัญญาโขน โดยนักเรียนต้องรู้จักวิธีสังเกตเพราะการเรียนนาฏศิลป์ ต้องช่างสังเกตและมีไหวพริบ จึงจะเห็นลีลาท่ารำของครู แล้วเราต้องมาซ้อมทำตามแบบครู

2.3.2 รูปแบบการถ่ายทอดความรู้ รูปแบบการถ่ายทอดยังคงรูปแบบเดิม แต่วิธีการถ่ายทอดเปลี่ยนไปในบทบาทครู เมื่อเปลี่ยนจากนักเรียนมาเป็นครูแล้ว ครูจะมีรูปแบบการถ่ายทอดทั้งในมุมมองของตนในบทบาทนักเรียน มุมมองของตนในบทบาทนักแสดง และมุมมองของตนเองในบทบาทครู ซึ่งนักเรียนจะเห็นถึงบริบทของครูผู้สอนในมุมมองต่าง ๆ ในการถ่ายทอดโขน ไม่ใช่เพียงแค่ให้นักเรียนปฏิบัติตามเท่านั้น การสนทนาถามตอบระหว่างครูกับลูกศิษย์จึงเป็นรูปแบบการถ่ายทอดทำให้นักเรียนเข้าใจและสร้างความใกล้ชิดระหว่างครูกับนักเรียน

2.3.3 ประสบการณ์ในการถ่ายทอดความรู้ การเรียนการสอนโขน เป็นการสร้างประสบการณ์ในส่วนของการถ่ายทอดโขน เพื่อให้นักเรียนทราบว่า โขนเป็นทั้งทักษะและเป็นองค์ความรู้ ความรู้ที่นักเรียนได้รับจะสร้างความชำนาญให้เกิดองค์ความรู้ พัฒนาเป็นภูมิปัญญา และจะมีการสืบทอด

ต่อไปจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งครูโซนส่วนใหญ่จะมีวิธีการสอนลูกศิษย์แบบเข้มงวด บางครั้งอาจมีการว่ากล่าว ตักเตือน หรือการทำโทษ เพราะเชื่อว่าจะทำให้ลูกศิษย์สามารถจำกระบวนท่า และไม่รำผิตซ้ำ ๆ ได้

2.4 สิ่งแวดล้อมและการใช้สื่อการเรียนรู้

2.4.1 บรรยากาศการเรียนการสอนโซน ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับลูกศิษย์จะเป็นเหมือนพ่อแม่ ในอดีตก่อนเรียนก็ต้องมีการรวมกลุ่มกันก่อน จากนั้นก็แยกกลุ่มเฉพาะตามตัวละครมีการใช้เวลาซ้อมนานหลายชั่วโมง ซึ่งในแต่ละวันจะได้เรียนเพียงไม่กี่ท่า เพราะครูต้องการเน้นแต่ละท่าให้ถูกต้อง และเกิดความสวยงาม ซึ่งก่อนการออกท่าในการเรียน นักเรียนจะต้องเตรียมร่างกายให้พร้อมในการเรียนรู้ โดยการดัดตัว เช่น การถีบเหลี่ยม ดัดมือ เต้นแม่ท่า ซึ่งอาจทำให้เกิดความเจ็บปวดจนได้ยินเสียงร้องจากนักเรียนบางคน ครูก็มักจะมึนศัลบายที่จะหลอกล่อให้นักเรียนลืมความเจ็บปวด

2.4.2 บรรยากาศการเรียนการสอนในปัจจุบัน ในปัจจุบันการเรียนการสอนภาคปฏิบัติ เช่น การรำ การเต้นแม่ท่า จะมีการสอนไม่เข้มงวดมากนัก เนื่องมาจากกฎระเบียบของกระทรวงศึกษาธิการมีการสั่งห้ามไม่ให้มีการลงโทษในลักษณะที่รุนแรง จึงทำให้บรรยากาศการเรียนการสอนโซนในปัจจุบันไม่เข้มข้นเหมือนดังยุคสมัยก่อน

2.4.3 ปัจจัยที่มีผลต่อการเรียนรู้ จากกฎระเบียบของกระทรวงศึกษาธิการที่มีการสั่งห้ามไม่ให้มีการลงโทษในลักษณะที่รุนแรง ส่งผลให้ครูไม่สามารถเข้มงวด ตักเตือน หรือทำโทษได้เหมือนดังแต่ก่อน ทำให้การสอนของครูโซนไม่สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ได้เท่าที่ควร รวมถึงความสามารถในการอดทนของนักเรียนต่อการดัดตัวท่าทางต่าง ๆ จึงส่งผลให้การถ่ายทอดความรู้โซนแบบดั้งเดิมนั้นมีมาตรฐานลดน้อยลง

2.5 ปัญหาและอุปสรรคในการถ่ายทอดความรู้และการแก้ไข้ปัญหา

2.5.1 ปัญหาในการถ่ายทอดความรู้ของครู อาจมีปัจจัยมาจากการที่นักเรียนมาเรียนโซนโดยไม่ได้มีใจรักตั้งแต่แรก แต่เป็นเพราะความชื่นชอบของผู้ปกครอง ทำให้การเรียนการสอนโซนไม่เกิดประสิทธิผลเท่าที่ควร และครูผู้สอนเองก็ยังคงจำกัดสิทธิ์ตามกฎหมายที่อาจเกิดการเข้าใจผิดว่าเป็นการลงโทษในลักษณะที่รุนแรงจนอาจถูกฟ้องร้องได้

2.5.2 อุปสรรคในการถ่ายทอดความรู้ ลักษณะส่วนบุคคลของนักเรียนในปัจจุบันส่วนมากมักมีสมาธิสั้น ขาดความเอาใจใส่จดจ่ออยู่กับการฝึกซ้อม ทำให้เป็นอุปสรรคในการจดจำท่ารำนอกจากนี้ ครูผู้สอนส่วนใหญ่ยังเป็นครูอาวุโสที่คุ้นชินกับการสอนในรูปแบบเดิม ๆ ที่มักจะมีความเข้มงวด และอาจไม่สามารถปรับใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศต่าง ๆ เข้ามาช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนรู้ของนักเรียนได้

2.5.3 การแก้ไข้ปัญหา จากยุคสมัยปัจจุบันที่มีลักษณะการจัดการเรียนการสอนเปลี่ยนแปลงไปมาก ทั้งในเรื่องของระบบการศึกษาและสภาพแวดล้อม ครูผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ควรมีการพัฒนาศักยภาพด้านการถ่ายทอดความรู้ด้วยสื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่ เพื่อดึงดูดความสนใจ และเพิ่มความรู้ความเข้าใจให้กับนักเรียน ในส่วนของตัวนักเรียนเองก็ต้องมีระเบียบวินัย มีความใส่ใจในการเรียนรู้ มีความขยันและอดทนในการฝึกซ้อม เตรียมตัวเองให้มีความพร้อมทั้งทางกายและทางใจ นอกจากนี้

สถาบันการศึกษาต่าง ๆ อาจมีการปรับปรุงหลักสูตร การประยุกต์รูปแบบการเปลี่ยนแปลงเชิงพัฒนาของ โชน เพื่อให้สอดคล้องกับการแสดงร่วมสมัย ตลอดจนสังคมโดยทั่วไปที่ควรส่งเสริมให้มีการสืบทอดทาง วัฒนธรรม เพื่ออนุรักษ์กระบวนการเรียนรู้และการถ่ายทอดภูมิปัญญาให้อยู่คู่กับสังคมไทยและอารยธรรม โลกสืบไป

2.6 ข้อเสนอแนะในการถ่ายทอดภูมิปัญญา ผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้มุมมองและแนวคิดด้านศิลปะ การเรียนโชนไว้ดังนี้ เราจะเรียนรู้อะไรต้องให้เรียนรู้ให้ไปถึงหัวใจของการเรียนรู้ให้รู้ในสิ่งนั้น ให้ลึกถึงแก่น แท้ของการเรียนรู้ นักเรียนต้องรู้บริบทของสังคมด้วยว่าตอนนี้มีอะไรที่เปลี่ยนไป สังคมต้องการอะไรจาก การแสดงโชน จุดที่นักแสดงสามารถทำได้เป็นอย่างไร สิ่งสำคัญ คือ จาริตของโชนต้องไม่ลืมและต้องรักษา ขนบธรรมเนียมประเพณีด้วย

จึงสรุปได้ว่า การแสดงโชนเพื่อให้เอื้อกับสังคมปัจจุบัน เช่น จะเล่นโชนเป็นตอนยาว ๆ ไม่ เหมาะสมกับยุคปัจจุบัน เป็นต้น ดังนั้น นักแสดงหรือผู้จัดงานต้องรู้ว่าจะปรับปรุงพัฒนาอย่างไร ต้องรู้ว่า ควรเสริมอะไรเข้าไปในการแสดงบ้างหรืออะไรที่ทำแล้วผิดจารีตก็ต้องระวัง แต่บางอย่างผู้จัดการการแสดง ก็ต้องเปิดใจรับไม่ปิดกั้นทั้งหมด โดยอาจเล็งเห็นว่าสิ่งที่เป็จารีตควรรักษาไว้ แต่บางครั้งต้องดูที่เจตนา ด้วยว่าสิ่งที่ทำนักแสดงทำเพื่ออะไร สำหรับแนวคิดของเด็กรุ่นใหม่อาจทำการแสดงโชนประยุกต์ขึ้นมา ต้องดูที่เจตนาว่าเขาทำเพื่อที่จะนำเสนอให้กับชาวต่างชาติหรือเขาทำเพื่อสื่ออะไร เพื่อเผยแพร่ให้รู้จัก ความเป็นโชนในแบบใด วิธีการนำเสนออาจผ่านกระบวนการผลิตของเขา แต่ถ้าผู้ชมอยากดูต้นฉบับรูปแบบ เดิมเป็นยังงั้ ผู้จัดก็สามารถแนะนำให้ได้แต่สิ่งสำคัญต้องรู้ให้ลึกถึงจริงรู้หลัก ของการเรียนรู้พร้อมกับการ พัฒนา แต่จะพัฒนาอย่างไรให้เจริญรุ่งเรืองนั้น ต้องไม่ทิ้งรากเหง้าของโชนสิ่งสำคัญของคนโชน คือ ประสบการณ์จากการแสดงจริง เพื่อเพิ่มทักษะทุกด้าน เช่น ประสบการณ์การแสดง การกำกับการแสดง การคิดท่าประกอบ การพากย์เจรจา เป็นต้น เหล่านี้คือประสบการณ์ ความรู้ไม่มีวันหยุดนิ่งไม่มีวันจบต้อง คิดว่ากระบวนการทำอะไรที่เหมาะสม สวยงาม ต้องออกแบบรูปแบบอย่างไร ประสบการณ์จะเป็นตัวสอน และผู้เรียนโชน นักแสดงโชน ครูโชน ต้องนำประสบการณ์ไปถ่ายทอดเหมือนการเรียนรู้ตลอดชีวิต

สรุปอภิปรายผลการวิจัย

กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญา 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. การเรียนรู้และการสะสมความรู้ การศึกษาโชนเป็นการศึกษาจากประสบการณ์ที่ครูได้สะสม ความรู้และนำมาถ่ายทอดให้กับศิษย์ โดยผ่านรูปแบบของวงจนาษา และอวจนาษา จึงเห็นได้ว่าการ เรียนการสอนของภูมิปัญญาโชน ต้องอาศัยความจำ การเลียนแบบ ผสมผสานกับการประยุกต์ลีลาของท่า และการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลาของการเปลี่ยนแปลงของศิลปะร่วมสมัย

2. การจัดการความรู้ เป็นการเสริมสร้างความรู้จากการสังเกต การแสดง การสอนของครู เพื่อนำมาจัดการความรู้ในการแสดง การเรียนการสอนโชน และการถ่ายทอดภูมิปัญญาโชน จากรุ่นสู่รุ่นเพื่อให้ เกิดองค์ความรู้ที่ทรงคุณค่า อยู่ในหลักการของกรอบความรู้ไม่ให้สูญหายไปจากวัฒนธรรมไทย

3. การนำเสนอและการถ่ายทอด โดยมีรูปแบบของการนำเสนอผ่านกระบวนการเรียนการสอน และผ่านการแสดงในวาระต่าง ๆ สำหรับการถ่ายทอดนั้น มี 2 รูปแบบ คือ การถ่ายทอดภูมิปัญญาใน ระบบโรงเรียน อาทิ โขนกรมศิลปากร โขนสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ โขนวิทยาลัยนาฏศิลป์ เป็นต้น การถ่ายทอดภูมิปัญญาในนอกระบบโรงเรียน อาทิ โขนชาวบ้าน โขนประยุกต์ เป็นต้น

4. การประมวลผล และการประเมินผล มีการประมวลผลจากการประเมินผลของรูปแบบการ เรียนการสอนในระบบโรงเรียน โดยเดิมจากการใช้ระบบคะแนน มาเป็นระบบหน่วยกิต ซึ่งปัจจุบันทำให้นักเรียนมีการฝึกทำโขนเบาลงและมีการจดจำแม่ทำได้น้อยลง

5. การปรับปรุง ดัดแปลง ในการเรียนการสอน เมื่อครูถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาโขนให้แล้วนั้น เนื่องจากสรีระของแต่ละคนนั้นไม่เหมือนกัน จึงต้องมีการปรับเปลี่ยน ดัดมือ เพื่อให้สรีระมีความงาม คล้ายกัน แต่การออกแบบทำนั้นทุกคนที่เรียนรู้จะต้องค้นหา ลีลาการแสดงเป็นของตัวเอง ดังนั้น การเรียนรู้ ภูมิปัญญาโขน จะต้องรับทำจากครูเพื่อมาปรับให้เข้ากับลีลาของตัวเอง

ดังนั้น จึงสามารถสรุปได้ว่า กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาโขนของครูโขนนั้น ผู้เรียนจะต้องมี ความรัก ความศรัทธา และมีการสร้างความรู้ด้วยตัวเอง สรรค์สร้างความรู้ด้วยตนเอง จากการสังเกต เลียนแบบครู จากรูปแบบการเรียนรู้นี้ในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน ของการถ่ายทอดภูมิปัญญา โขน และมีการเรียนรู้อยู่ตลอดตามการเปลี่ยนแปลงของศิลปกรรมร่วมสมัย

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- 1.1 กระทรวงวัฒนธรรม หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้องค์ความรู้สำหรับจัดทำแผนนโยบาย
- 1.2 วิทยาลัยนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ จัดทำหลักสูตรการเรียนการสอน

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

2.1 ครูโขนในระบบโรงเรียน ได้ทราบถึงขั้นตอนกระบวนการถ่ายทอดความรู้ กลวิธี การ ถ่ายทอดความรู้ใหม่ ๆ

2.2 ครูโขนนอกระบบโรงเรียน ได้ทราบถึงแนวคิดด้านการสร้างสรรค์ เพื่อเกิดคุณค่าสู่สังคม

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยในอนาคต

3.1 ควรมีการจัดทำคู่มือ หรือศึกษารูปแบบการเรียนการสอนของโขนประยุกต์ และโขน บ้านเพื่อจัดทำเป็นภูมิปัญญาของการเรียนรู้โขนนอกระบบโรงเรียนต่อไป

3.2 ผู้วิจัยท่านอื่น สามารถต่อยอดในการศึกษาในส่วน of นักเรียน นักศึกษาและผู้ปกครอง เพื่อศึกษาข้อมูลด้านประสบการณ์โขน ต่อไป

บรรณานุกรม

- ฉันทนา สันธนากร เอี่ยมสกุล. (2554). *นาฏลีลาอาเซียน*. กรุงเทพฯ: เอ็ม.ที.เพรส.
- ธีรภัทร์ ทองนิ่ม. (2555). *โขน*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- นงคณัฐ ไพโรหิบุลยกิจ. (2542). *โขน*. กรุงเทพฯ: เอส.ที.พี.เวิลด์ มีเดีย
- พีรเทพ รุ่งคุณากร. (2562). *เอกสารประกอบการสอนวิชาการศึกษิตตามอัยาศัย นครปฐม:*
มหาวิทยาลัยศิลปากร
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2542). *พจนานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์.